

Justis- og beredskapsdepartementet
Sivilavdelingen
PB 8005 Dep
0030 Oslo

Deres saksnr.: 23/4020

Kløfta, 31. oktober 2023

HØRINGSSVAR - FORSLAG TIL FORSKRIFT TIL VOLDSERSTATNINGSLOVEN

Forslaget til forskrift til voldserstatningsloven berører flere innsatte ved norske fengsler. De innsatte er imidlertid ikke inntatt i listen over hørings svar. Ved en tilfeldighet ble undertegnede kjent med høringsnotatet få dager før utløpet av høringsfristen. For fremtiden oppfordres departementet til å sende høringsnotater til fengslene slik at de innsatte får muligheten til å uttale seg om forhold som berører dem.

Kontaktutvalget ved Romerike fengsel, Ullersmo avdeling, har ikke gjennomgått høringsnotatet. Hørings svaret inngis derfor ikke på vegne av de innsatte ved Romerike fengsel. Imidlertid har jeg forelagt og drøftet forslagene i høringsnotatet med flere av mine medinnsatte. Deres tilslutning til dette hørings svaret følger vedlagt.

Overordnet er jeg positiv til departementets vurderinger og forslag. Jeg har valgt å begrense mine merknader til forskriftsutkastets kapittel 4 om ettergivelse av påløpte forsinkelsesrenter.

1. STRAFFEGJENNOMFØRINGSFORMER

1.1. Varetektsopphold bør gi rett ettergivelse

Under pkt. 5.2.2. viser departementet til at anmodningsvedtaket omhandler unntak for skadevoldere som soner «*alminnelig fengselsstraff*». Imidlertid foreslår departementet et utvidet anvendelsesområde slik at alle former for gjennomføring av fengselsstraff og forvaring omfattes. Jeg støtter forslaget.

Jeg finner imidlertid grunn til å stille spørsmål om hvorfor en varetektperiode ikke skal gi rett til ettergivelse. Departementet har ikke drøftet hvorfor situasjonen til en innsatt i varetekt skiller seg fra en domsinnsatt. Jeg kan ikke se at det skal være noen saklig grunn for å operere med et slikt skille, spesielt ikke når departementet, på side 14, 3 avsnitt, argumenterer med at ordningen også skal omfatte straffegjennomføringstiden for helt andre forhold. Etter mitt syn taler de samme hensyn bak de foreslåtte reglene, spesielt rehabiliteringshensynet, for at varetektsopphold også bør inkluderes.

Straffeprosessloven inneholder ingen øvre grense for varetektperioden. I de mest alvorligste sakene kan skadevolderen sitte flere år i varetekt før en eventuell løslatelse eller overføring til soning gjennom rettskraftig avgjørelse eller ved foregrepet soning. I slike tilfeller kan statens regresskrav oppstå før det foreligger en rettskraftig dom, jf. voldserstatningsloven § 11 (2), jf. § 7. I de sakene der skadevolderen domfelles vil utholdt varetektperiode gå til fradrag i straffen og være del straffegjennomføringen. Således må lovforslaget forstås dithen at ettergivelsen av renter også omfatter denne varetektperioden. Det kan være hensiktsmessig at departementet presiseres dette.

Noe mer uklart og problematisk er situasjonen ved varetekt der skadevolderen senere frifinnes eller saken henlegges, både ved den skadevoldende sak og varetekt som følge av andre forhold.

I det første tilfelle kan de ulike beviskravene for erstatning og straff medføre at skadevolderen får et økonomisk krav mot seg selv om han ikke idømmes straff. Dersom det har påløpt renter under vareteksperioden vil disse ikke kunne kreves ettergitt slik forskriftsutkastet er formulert.

I saker der skadevolderen sitter i varetekt på grunn av helt andre forhold vil rentene påløpe selv om vedkommende er forhindret til å betjene gjelden. Dette gjelder f.eks. der skadevolderen ikke har gjort opp erstatningskravet for den skadevoldende handling hvis dom er ferdigsonet. Ut fra forskriftsutkastet vil skadevolderen ikke kunne kreve ettergivelse av påløpte rentene for varetektstiden dersom saken senere skulle medføre henleggelse eller frifinnelse.

Det følger av straffeprosessloven kap. 31 at den siktede har rett til erstatning av staten for økonomisk tap som forfølgningen har påført han dersom han senere blir frifunnet eller at saken innstilles, jf. § 444 (1) a og b. Påløpte renter under vareteksperioden, som forskriftsutkastet ikke omfatter, kan være et økonomisk tap som skadevolderen kan søke om å få dekket etter § 444.

Etter mitt syn er det svært betenkelig dersom lovgiver skulle henvise skadevolder til en sekundær løsning, gjennom et tapsdekningsspor, hvis formål kan oppnås gjennom den mer effektive primærløsningen med ettergivelse.

For det første er det prinsipielt uheldig at det skal eksistere to ulike regelsett for samme krav. For det andre er de materielle reglene svært ulike. Ettergivelsesreglene medfører automatisk bortfall av rentene. Dette er imidlertid ikke tilfelle etter reglene i straffeprosessloven. Det følger av straffeprosessloven § 446 at erstatning etter § 444 «skal settes ned eller falle bort» i visse tilfeller. Følgelig kan en siktet bli tvunget til å si fra seg sine grunnleggende rettigheter, f.eks. retten til å ikke forklare seg, jf. straffeprosessloven § 230, for å beholde retten til å få dekket påløpte renter under varetektstiden. For det tredje er saksbehandlingsreglene etter straffeprosessloven langt mer ufordelaktige enn forskriftsutkastets § 9. Saker om ettergivelse skal behandles av Kontoret for voldsoffererstatning med Statens sivilforvaltning som klageinstans. Avgjørelsene er enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Etter straffeprosessloven § 449 må søknaden inngis politidistriktet, mens det er departementet som avgjør saken. Departementets avgjørelse kan ikke påklages, men binges inn for domstolene.

På bakgrunn av det ovennevnte foreslår jeg at forskriftsutkastets § 6 endres til også å omfatte vareteksperioden.

1.2. Straffegjennomføring utenfor fengsel og prøveløslatelse med vilkår

Departementets vurdering om at det ikke bør skilles mellom de ulike straffegjennomføringsformene støttes. Det er riktig at ikke alle som gjennomfører straff utenfor fengsel eller er prøveløslatt mot vilkår vil ha mulighet for inntektsgivende arbeid. Dette gjelder f.eks. ved vilkår om bestemt oppholdssted. En slik restriksjon begrenser mobiliteten og muligheten for inntektsgivende arbeid.

For den som tidligere har hatt inntektsgivende arbeid, men som ved sin løslatelse står arbeidsledig, vil restriksjoner knyttet til oppholdssted medføre tap av retten til dagpenger. Det følger av folketrygdloven § 4-5 at retten til dagpenger er betinget av å være reell arbeidssøker, dvs. kunne ta

ethvert arbeid hvor som helst i Norge, uavhengig av om det er på heltid eller deltid samt å delta på arbeidsmarkedstiltak.

1.3. Andre strafferettslige reaksjoner

Etter mitt syn bør alle former for strafferettslige reaksjoner som kan medføre begrensning i muligheten for inntektsgivende arbeid omfattes av ordningen. Dette gjelder f.eks. ved overføring til tvungent psykisk helsevern og ved gjennomføringen av samfunnsstraff. Hensynene bak ordningen med å kunne søke ettergivelse av renter gjør seg like fullt gjeldende i disse tilfellene.

1.4. Løslatelse fra varetekt med vilkår

Løslatelse fra varetekt med vilkår har likhetstrekk med prøveløslatelse med vilkår. Denne situasjonen er ikke vurdert i høringsnotatet. Domstolen eller politiet kan beslutte at den siktede skal løslattes mot nærmere bestemte vilkår, jf. straffeprosessloven §§ 181 og 188. Hyppige meldeplikt, pålegg om opphold i en bestemt by eller område, pålegg om å være innendørs til bestemte tider m.m. er eksempler på vilkår som kan begrense skadevolderes muligheter for å få inntektsgivende arbeid. Slike restriksjoner kan løpe over svært lang tid uten at den siktede har rett til fradrag i straffen på tilsvarende måte som ved varetektstid.¹

Etter mitt syn bør skadevolderen få rett til å søke om ettergivelse av renter for enhver periode vedkommende er løslatt fra varetekt mot vilkår, dvs. også i andre saker enn den skadevoldende sak. Denne retten bør gjelde uten hensyn til om skadevolderen har inntektsgivende arbeid under vilkårsperioden. I motsatt fall kan motivasjonen til å ta seg inntektsgivende arbeid eller avstå fra å ta svart arbeid svekkes. Dette har ingen god rehabiliteringseffekt.

1.5. Straffavbrudd

Etter straffegjennomføringsloven § 35 kan kriminalomsorgen beslutte at gjennomføringen av straffen skal avbrytes dersom domfeltes helsetilstand tilsier det, eller når det for øvrig foreligger særlige tungtveiende grunner. I disse sakene har ikke den domfelte mulighet til å skaffe seg inntektsgivende arbeid under avbruddsperioden. Det vil derfor være urimelig om skadevolderen ikke skal få mulighet til å få ettergitt disse forsinkelsesrentene. Etter mitt syn bør departementet inkludere avbruddsperioden under forslaget til forskriftens § 6.

2. KRAVET OM SØKNAD

Ettergivelse av forsinkelsesrenter forutsetter at skadevolder inngir søknad, jf. forskriftsutkastet § 7. Under pkt. 5.2.8. i høringsnotatet har departementet vurdert om det kan tilrettelegges for en automatisk løsning der forsinkelsesrenter ikke påløper under straffegjennomføringen. Dessverre har departementet valgt at det ikke skal etableres en slik ordning. Det er uklart hva slags nye informasjonsutvekslingssystemer departementet sikter til som vil ta tid og ressurser å etablere. Kriminalomsorgen har i dag et system der det sendes melding til NAV ved innsettelse. På tilsvarende måte bør det være enkelt å implementere ordningen med at kriminalomsorgen sender melding til statens innkrevingsentral eller kontoret for voldserstatning om straffegjennomføringstiden (og varetektstid).

---

¹ Etter rettspraksis kan tiltalte som har vært undergitt strenge frihetsbegrensninger som fengslingsurrogat gis rett til skjønsmessig varetektsfradrag eller reduksjon av straffen, jf. Rt. 1992 s. 1578, Rt. 2007 s. 333, Rt. 2015 s. 1142.

Etter mitt syn bør det ikke stilles krav om aktiv søknad fra skadevolder. Dette vil være i tråd med anmodningsvedtaket der Stortinget ber om at det ikke skal løpe forsinkelsesrenter under soningen. Det er heller ikke noe i flertallets forslag i Innst. 310 L (2021-2022), s. 11-12, om at ettergivelsen skal være betinget av forutgående søknad. Rentekrav eller påløpte renter bør derfor automatisk stanses/slettes for den tid skadevolderen er i fengsel eller løslatt med vilkår, herunder under andre strafferettslige reaksjoner og straffavbrudd.

3. SØKNADSRIST

Departementet har forslått at søknadsfristen skal fastsettes til ett år etter straffegjennomføringens siste dag, jf. forskriftsutkastet § 8. For det tilfelle at søknadskravet opprettholdes ber jeg om at departementet revurderer søknadsfristen. Staten som motpart har ingen innrettelsesbehov slik det ville ha vært med en privat kreditor. Departement har ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor retten til å få ettergivelse skal være betinget av en begrenset søknadsfrist. Departement viser kun til at forslaget om ettårsfristen gir «*best mulig sammenheng med voldserstatningslovens øvrige fristregler*». Jeg er ikke enig i en slik sammenlikning. Det er helt andre hensynene bak fristreglene i voldserstatningsloven §§ 6 og 7 enn det som gjør seg gjeldende for ettergivelsen av renter. På samme måte er søknadsfristen etter forskriftsutkastet § 13 satt til 3 år.

Den viktigste begrunnelsen for at det ikke bør være noen søknadsfrist er de mange utfordringer som innsatte står overfor når de etter mange år i fengsel skal forsøke å få livssituasjonen normalisert. Det kan ta tid å overvinne utfordringene og få inngitt søknad. For dem med ulike helsemessige utfordringer vil søknad om ettergivelse ikke være høyt prioritert. Det må derfor være mulighet for at en søknad kan inngis når skadevolders personlige eller helsemessige forhold tilsier det.

Jeg finner grunn til å sitere fra sivilombudets besøksrapport nr. 75:²

Fra levekårsforskningen vet vi at fengselspopulasjonen generelt har dårligere levekår enn befolkningen ellers. Helsemessig sliter mange innsatte både med kroniske sykdommer, psykiske lidelser og rusproblematikk. Slike problemer har gjerne startet før soning, og inngår i et komplekst mønster av såkalte problemopphopning, som kan knyttes til faktorer som lavere utdanning og svakere tilknytning til arbeidsmarkedet, i tillegg til dårligere boforhold og sosiale nettverk. Også vanskelige oppvekstvilkår, som omsorgssvikt, overgrep og vold, har preget mange innsattes liv før de kom i fengsel. I følge en studie av innsattes oppvekstvilkår har fire av ti innsatte blitt mishandlet i oppveksten, og andelen er signifikant høyere blant personer som har sonet tidligere dommer (46%) enn blant dem som soner for første gang (33 prosent).

De mange problemer som innsatte har hatt før de kommer i fengsel forsvinner ikke etter fengselsoppholdet. Tvert imot. Den svært dårlige økonomiske situasjonen i kriminalomsorgen går ut over rehabiliteringstiltakene. Mange innsatte opplever forverret fysisk og psykisk helse under fengselsoppholdet. For at skadevolderen skal få muligheten til å kunne benytte seg av retten til ettergivelse er det viktig at adgangen til å inngi søknad alltid er åpen.

For det tilfelle at departementet likevel fastholder forslaget om en søknadsfrist foreslår jeg at fristen settes til 3 år. Denne fristen harmonerer med den alminnelige foreldelsesfristen, jf. foreldelsesloven § 2.

² Sivilombudets besøksrapport etter besøk til Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt og Ullersmo fengsel, avdeling Zulu Øst 13-16. mars 2023, datert 19.06.23. Rapportens side 15.

4. FRISTBEREGNING – SVAKHETER VED BEGREPSBRUKEN

Departementets begrepsbruk – *straffegjennomføringens siste dag* –, jf. forskriftsutkastet § 8, skaper etter mitt syn enkelte uklarheter. Strengt tatt vil en slik ordlyd begrense seg til de situasjoner der en skadevolder har blitt løslatt etter endt soning. Dette gjelder i de aller fleste saker. Det som imidlertid er svakheten ved denne begrepsbruken, og som heller ikke er drøftet av departementet, er situasjonen der den idømte straff anses utholdt ved tidligere varetektsopphold. For å fange opp slike situasjoner må bestemmelsen omformuleres eller at det tas inn et tillegg slik at fristen løper fra rettskraftig avgjørelse.

En annen problemstilling er der det har begynt å løpe renter på regresskravet under en varetektsperiode, men der skadevolderen noe tid etter sin løslatelse blir frifunnet eller at saken henlegges. Dette kan være i den skadevoldende sak eller i en helt annen sak. Ved en slik situasjon fremstår det uklart hvordan ettårsfristen skal beregnes. Ettersom varetekt ikke er å anse som straffegjennomføring vil dagens formulering utelukke muligheten for å søke om ettergivelse. Etter mitt syn bør skadevolderen få muligheten til å søke om ettergivelse etter at det foreligger rettskraftig dom eller endelig påtaleavgjørelse om henleggelse.

5. FRISTAVBRUDD – OPPREISNING FOR FRISTOVERSITTELSE

Departementet har ikke vurdert om det kan oppstå forhold som gjør det rimelig at etterårsfristen stanses eller at skadevolderen gis tilleggsfrist. Et relevant eksempel er der skadevolderen etter endt soning, men før utløpet av etterårsfristen, blir varetektsfengslet eller påbegynner soning av ny dom. Etter mitt syn bør slike forhold være fristavbrytende ved at det kan løpe ny ettårsfrist fra hvert endte domssoning, løslatelse fra varetekt eller ved opphør av fengslingsurrogater som begrenser inntektsmuligheten. Ved fristavbrytende forhold bør skadevolderen likevel ha muligheten til å søke om ettergivelse for tidligere straffegjennomføringstid. Det kan være hensiktsmessig at dette presiseres slik at fristens utgangspunkt ikke skal forstås til kun å omfatte fra siste gjennomføringsdag i den siste dommen.

Departements forslag stenger også skadevolderens mulighet til å fremme søknad etter utløpet av ettårsfristen der det foreligger særlige grunner. Alvorlig eller akutt sykdom, institusjonsopphold m.m. kan hindre skadevolderen til å få inngitt rettidig søknad. Ettersom retten til å få ettergitt renter har stor velferdsmessig betydning bør terskelen for å kunne gjøre unntak fra fristen ikke settes for høyt. Forskriftsutkastets § 8 bør henvise til forvaltningsloven § 31 om oppreisning for fristoversittelse.³

6. VILKÅR FOR SØKNADEN

Det følger forskriftsutkastet § 7 (1) at dersom kravet ikke er nedbetalt kan søknad kun fremsettes etter at straffegjennomføringen er avsluttet. Reglen er begrunnet ut fra hensynet til dokumentasjonen som må være del av søknaden. Etter mitt syn er dette ingen god begrunnelse for å begrense skadevolderens mulighet til å kunne fremme søknad om ettergivelse på et tidligere tidspunkt eller fortløpende under soningen eller varetektsoppholdet. Ingen av dokumentasjonskravene i § 7 (2) er til hinder for at en søknad kan behandles på et tidligere tidspunkt. Skadevolderen kan på hvilke som helst

³ Forskriftsutkastets § 13 regulerer søknadsfristen for barn som har opplevd vold mot nærstående. Etter mitt syn bør det også her åpnes for at det kan gis oppreisning for fristoversittelse. I motsetning til mitt forslag om «særlige grunner» for skadevolder mener jeg terskelen for oppfriskning bør være mer restriktiv etter § 13, f.eks. gjennom formuleringen «særlig tungtveiende grunner». Dette av hensyn til at skadevolder skal kunne få lagt saken bak seg.

tidspunkt under fengselsoppholdet få utskrevet attest som viser tidspunkt for innsettelse og at vedkommende fortsatt sitter i fengsel.

Det er mange grunner for at det kan være hensiktsmessig med ettergivelse av påløpte renter på et tidligere tidspunkt enn etter løslatelsen. Mange innsatte søker gjeldsordning eller påbegynner prosessen med gjeldsordning og gjeldsforhandling mens de fortsatt er under straffegjennomføring. I en slik sammenheng kan det være hensiktsmessig med oppdatert oversikt over skyldig hovedstol og renter.

En annen relevant situasjon er når inndrivelse av regresskravet eller annen kreditorpågang medfører at skadevolderens eiendeler tvangsselges. Ved konkursbehandling vil staten melde inn regresskravet med tillegg av påløpte renter, også under straffegjennomføringen. Tilsvarende gjelder ved enkeltstående tvangssalg av eiendeler. Manglende mulighet til å kunne kreve løpende ettergivelse av rentene gir et uriktig bilde av skadevolderens totale gjeld som kan påvirke utbetalingen ved at staten får utbetalt et høyere beløp enn andre kreditorer.

Et annet eksempel er den økonomiske fordelingen etter skilsmisse eller skifte ved dødsbo. Rentekravet kan vanskeliggjøre frivillig salg av eiendeler der rentekravet medføre at verdier er overbeheftet. Rentekrav forhøyer også den totale gjeldsgraden noe som kan vanskeliggjøre finansieringssøknader.

Etter mitt syn bør skadevolderen ha anledning til å søke om ettergivelse av forsinkelsesrenter på ethvert tidspunkt etter å ha påbegynt domssoning eller varetektsopphold.

7. TIDSPUNKTET FOR RENTEBEREGNING

Departementets forslag innebærer at forsinkelsesrentene begynner å løpe fra løslatelsestidspunktet. Etter mitt syn kan det være gode grunner til at tidspunktet for renteberegning settes noe frem i tid etter løslatelsen. Den som løslates står overfor mange utfordringer, alt fra personlige, familiemessige forhold til det å finne seg et sted å bo og inntektsgivende arbeid. Som begrunnelse for ettårsfristen har departementet vist til at det kan ta tid *«å komme tilbake til hverdagen igjen etter endt soning»*. Av samme grunn bør ikke rentene begynne å løpe fra løslatelsesdagen. Mange av de som har betydelige erstatning og oppreisningskrav mot seg har lange dommer. For dem kan tilpassing til den nye hverdagen ta noe tid. Det å oppleve at gjelden øker mens man streber med å få normalisert livet kan være belastende.

Etter mitt syn bør departementet vurdere å sette tidspunktet for renteberegningen til 3 måneder etter løslatelsen.

8. MINSTEBELØP FOR ETTERGIVELSE AV RENTER

Under pkt. 5.2.1. viser departementet til gjennomsnittlig gjennomføringstid i fengsel og gjennomsnittlig regresskrav. Etter mitt syn er henvisningen noe misvisende. En svært stor andel av de korte dommene som drar ned den gjennomsnittlige gjennomføringstiden til 35 dager gjelder helt andre type saker enn de som omfattes av voldserstatningsloven, eksempelvis narkotikaovertrедelser eller saker etter vegtrafikkloven.⁴ De økonomiske utfordringene med forsinkelsesrenter ligger derfor i de mest alvorlige straffesakene, f.eks. voldslovbrudd og seksuallovbrudd, jf. straffeloven kap. 25 og

⁴ Kriminalomsorgens årsstatistikk for 2022.

26. I disse sakene kan idømte erstatning og oppreisningskrav bli betydelige summer. Tilsvarende gjelder straffens lengde med opp mot 21 år.

Etter mitt syn bør det ikke settes et minimumsbeløp for å søke om ettergivelse. Selv om kr. 1.000,-, i seg selv, ikke er et uoverkommelig beløp kan enkelte likevel oppleve utfordringer med å betjene et slikt beløp. Selv et kortere opphold i fengsel, enten i form av varetekt eller soning, kan få store konsekvenser for den som berøres. Vedkommende kan miste sitt arbeid og/eller at familielivet kan gå i oppløsning. For den som ved sin løslatelse står uten arbeid og bopel vil kr. 1.000,- være merkbart. For de spesielt ressursvake vil dette beløpet utgjøre en vesentlig andel av sosialhjelpen eller andre ytelser fra NAV.

De praktiske og administrative hensyn som eventuelt skulle tale for en beløpsgrense på kr. 1.000,- vil i praksis få liten betydning. Dette fordi mange vil unnlate å bruke tid på en søknadsprosess for ettergivelse av renter som for dem utgjør et mindre beløp. Motivasjonen for ettergivelse vil derfor være størst hos de med dårligst økonomi.

For det tilfelle at departementet fastholder kravet om et minimumsbeløp bes et lavere beløp vurdert. Til sammenlikning kan jeg vise til at skatteetaten operer med et minstebeløp kr. 100,- ved innkreving eller tilbakebetaling av skatt og avgifter.

Departementets vurdering om at det ikke bør stilles et minimumskrav til regresskravets størrelse støttes.

9. TILBAKEBETALING AV FORSINKELSESRENTER

Det følger av forskriftsutkastet § 10 (2) at dersom hele kravet er nedbetalt skal ettergitte innbetalte forsinkelsesrenter tilbakebetales skadevolderen. Departementet bes avklare om tilbakebetalingen skal skje med tillegg av renter. Etter mitt syn bør staten tilbakebetale med tillegg av det til enhver tid gjeldende sats for forsinkelsesrenten. Dette harmonerer med andre rettsområder, eksempelvis fra skatterettens område.

* * *

Med vennlig hilsen

Amir Mirmotahari

Innsatt nr. 23/196

De undertegnede innsatte ved Romerike fengsel, Ullersmo avdeling,
tiltrer høringsvaret fra Amir Mirmotahari til departementets forslag til voldserstatningsloven.

AM